

**ԺԻՐԱՅՐ ՇԱՀՐԻՄԱՆԵԱՆ ԵՒ
ՄԱՄԻԿՈՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ.
ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԽՄԲԵՐԳԵՐՈՒ
ԵՐԿՈՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆՆԵՐ**

ԶԱՔԱՐ ՔԵՇԻՇԵԱՆ

kamilazakar@yahoo.com

Հայ մանկապատանեկան խմբերգային հարուստ ժառանգությունը, ըստ եղծուած աւանդներու, կազմակերպուած երգչախմբային մրցունակ կեանքի, ժամանակակից հաղորդակցութեան միջոցներու եւ արհեստագիտութեան լայն հնարատրութիւնները երաշխիք են նոր երաժշտահաններու՝ բացուելու ստեղծարար նոր հորիզոններու առջեւ:

Կոմիտասեան ժամանակաշրջանը կը համարուի հիմնադրական ու հիմնարար աշխատանքի շրջանը դեռ նոր ձեւաւորուող հայ երգչախմբային կեանքին: Խորհրդային առաջին սերունդի երաժշտահաններն ու երգչախումբերը համերգային ազատ կեանքի տնօրինումի այնքան անհրաժեշտ գործօն հանդիսացող խմբերգերու թեմաներու ընտրութեան, լիարժէքօրէն ստեղծագործելու ու մեկնաբանելու առնչութեամբ դէմ յանդիման գտնուեցան գաղափարական կաղապարումի ու սահմանափակումի լուրջ արգելքի: Անդին, սակայն, Խորհրդային Հայաստանի երկրորդ սերունդի երաժշտահանները, սահմանափակուած ըլլալով հանդերձ, առաւելաբար Խորհրդային Միութեան տասնչորս հանրապետութիւններուն հետ մշակութային շփումով ու փորձառութեան փոխանակումով ձեռք բերին երգչախմբային արուեստի արհեստավարժութեան նկատառելի նուաճումներ: Հոսկ, անոնք օգտուեցան կենցաղային թէ քաղաքագաղափարական կորպաչովեան ձնհալին շնորհիւ յառաջացած ազատութենէն: Իսկ Հայաստանի երրորդ Հանրապետութեան հռչակումով հայ նորահաս երաժշտահանները:

Այս բոլորին յաջորդող սերունդը առաւելաբար պատմականօրէն անկախ Հայաստանի ժամանակաշրջանին սկսաւ ու կը շարունակէ արարել՝ օժտուած ըլլալով կատարողական բարդ հմտութիւններ ու արհեստավարժ մակարդակ ունեցող երգչախմբային կեանքի, մշակոյթի եւ աւանդներու տէր Հայաստանով:

Եւ ահա, անցեալի կենսափորձով զինուած, անկաշկանդ ու նոր շունչով տոգորուած երաժշտահաններու նոր սերունդի մը առջեւ լայնօրէն բաց է ճանապարհը, մանաւանդ, որ օտար լեզուներու իմացութիւնն ու արդի արհեստագիտութեան անոնց հմտութիւնները մեծապէս կը նպաստեն, որ անոնք օգտուին մանկապատանեկան խմբերգագրութեան համաշխարհային կենսափորձէն ու բաց ըլլան ստեղծագործական նորարարութիւններու դիմաց:

Սակաւ չէ թիւը այն երիտասարդ երաժշտահաններուն, որոնք արդէն իսկ կայացած ու ինքնահաստատուած են: Սակայն, սակաւ է թիւը անոնց, որոնք կարելոյ ունենան նկատելով մանկապատանեկան խմբերգային ժանրը, որակական ու քանակական արդէն իսկ նկատառելի վաստակի տէր են: Գրեթէ սերնդակից երաժշտահաններ Դաւիթ Բալասանեան (ծն. 1983) («Գարուն», խօսք՝ Դաւիթ Բալասանեանի) եւ Յասմիկ Արշակեան («Կատու, կատու, տեղեկատու», խօսք՝ Եղուարդ Մելիտոնեանի), արդէն իսկ քանի մը արժանաւոր խմբերգերու հեղինակներ են: Այդուհանդերձ, սակայն, նպատակամղուած կերպով տասնեակէ մը աւելի խմբերգերու տէր երիտասարդ երաժշտահաններ իբրեւ, ցարդ կ'առանձնանան երկուքը՝ Ժիրայր Շահրիմանեան եւ խմբավար Մամիկոն Անդրէասեան:

Ստորեւ կը ներկայացնենք երկու երիտասարդ այս երաժշտահանները, որոնք ի շարս իրենց մեծ կտաւի ստեղծագործութիւններուն նուիրուած են նաեւ մանկապատանեկան խմբերգագրութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՇԱՀՐԻՄԱՆԵԱՆ

Մանկապատանեկան երգչախմբային արուեստին նկատմամբ հոգածու երիտասարդ սերունդի քանի մը երաժշտահաններէն մէկն է Ժիրայր Շահրիմանեան: Ան ծնած է 5 Փետրուար 1988ին, Երեւան: 1995-2002՝ յաճախած է Աւետ Գաբրիէլեանի անուան թիւ 12 երաժշտական դպրոցը, իբրեւ դաշնամուրի եւ ստեղծագործութեան աշակերտ: 2003-4՝ երաժշտական տեսութեան եւ ստեղծագործութեան դասերու հետեւած է երաժշտահան Մարտուն Իսրայէլեանի մօտ: 2004-10՝ ուսանած է Երեւանի Կոմիտասի անուան Պետական Բարձրագոյն Երաժշտանոցին մէջ (կոնսերվատորիա) վկայուելով իբրեւ երաժշտահան (փրոֆ. Մ. Իսրայէլեանի դասարան): Արժանացած է բազմաթիւ միջազգային եւ հանրապետական մրցանակներու, որոնց շարքին՝ Արամ Խաչատրեանի անուան միջազգային մրցոյթ (2011), Cro Patria միջազգային երգչախմբային փառատօն (Խրուաթիա), Slide Factory մրցոյթ («Հոլանտա» ընդգրկում լաւագոյն հնգեակի մէջ) եւն.:

Հեղինակ է բազմաթիւ սիմֆոնիկ, սենեկային, խմբերգային եւ երգեցողական ստեղծագործութիւններու, որոնք կատարուած են Մ. Նահանգներու, Քանադայի, Ֆրանսայի, Պելճիքայի, Հոլանտայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Խրուաթիոյ, Ռուսաստանի, Իրանի, Հայաստանի եւ այլ երկիրներու մէջ:

Շահիրիմանեան մանկապատենական երգչախմբային ժանրի պարտէզին մէջ ներկայութիւն դարձաւ Շուշիի «Վարանդա» եւ Պէյրութի «Կարկաչ» երգչախումբերուն համար յօրինելով 13 խմբերգեր («Կակաչ», «Ձնծաղիկ», «Փոքրիկ հովիւր», «Ծիլի բոմ», «Լուսադէմին», «Domine Deus», «Վոկալիզ», «Ժամացոյց», «Ձմեռն եկաւ», «Փիսօն», «Տատիկն ու թոռնիկը», «Ձմռան փաթիլ, գարնան ծաղիկ», «Սարեակի տունը» եւ «Արցախ»): «Ձոյգ երգչախումբերու հիմնադիր գեղարուեստական ղեկավար ու խմբավար Զաքար Քեշիշեանի խրախուսանքով, 2010ի աշնան, առաջին խմբերգը «Կակաչ»ն եղաւ, Եւրօի Սահակեանի համանուն բանաստեղծութեամբ: Շուշիի «Վարանդա» երգչախումբը հայ ժամանակակից հեղինակներու ամենահետեւողական կատարողն է մեր օրերում»¹:

«Կակաչ» երգը Շահիրիմանեանի մանկապատենական ժանրի անդրանիկ խմբերգն է, ուր տպաւորութիւնն այն է, որ դաշնամուրի նուագակցութիւնն ու երգչախումբի իւրաքանչիւր նախադասութիւնը կը շարունակեն կ'ամբողջացնեն ու կը բացայայտեն զիրար: Երկծայն խմբերգի քնարաշունչ մեղեդիին ընկերակցող դաշնամուրային նուագակցութիւնը թափանցիկ ու շղարշային է եւ զերծ՝ ծաղկային քնքշանքը ճնշող գերյագեցած եռահնչիւններէ: Խմբերգագրութեան այս ոճը պատշաճօրէն կ'արտացոլացնէ բանաստեղծական խօսքին մէջ առկայ «Հովը շնկշնկայ». «Հեզիկ», «Նազիկ», «Ժպտում», «Մեղմ հովի հետ», «Սրտիկ», «Թեւիկ» եւ նոյնաբնոյթ փառաբըշական տրամադրութիւնները:

Նոյնաբնոյթ «Ձնծաղիկ» խմբերգը նոյնպէս քնարական ու քնքուշ մեղեդի ունի իբրեւ մեկնակէտ: Անոր մուտքը կը նախապատրաստուի տրամադրող ու նոյնպէս շղարշային ոճի դաշնամուրային նուագակցութեան նախերգով: Նախերգի աջ ձեռքով նուագուող մեղեդիին կ'ընկերանայ ձախ ձեռքի *արփեջ*ային կերպարը, որ ինքնին կը յամենայ ամբողջ խմբերգի ընթացքին: Ուշագրաւ է, որ միօրինակութենէ խուսափելու համար, երկրորդ կըրկներգի երկրորդ ձայնին համար յօրինուած է ամբողջովին նոր մեղեդային գիծ, որ առաւել հարստացնող է ու շահեկան: Բանաստեղծական խօսքի բառերն ու արտայայտութիւնները՝ «Ծաղիկ է ծլում», «Թերը քնքուշ», «Աչիկները», «Զարմանք», «Ձիւն ու ծաղիկ»՝ լաւագոյնս կ'արտացոլան մեղեդիին եւ նուրբ նուագակցութեան մէջ:

Շահիրիմանեանի քնարաշունչ հոգիի այլ զեղում մըն է «Փոքրիկ հովիւր» խմբերգը (խօսք՝ Հոբոս Աբէրի), որ մատչելի է մանկական սկսնակ երգչախումբերու համար: Գողտրիկ մեղեդին պարզ է ու փոքրերուն համար հեշտօրէն յիշելի: Սկիզբը միաձայն է եւ ապա, իր խմբերգագրումի ոճին համահունչ, մեղեդին կը բաժնուի երկու ձայնի: Խմբերգի թեթեւ ու հպանցիկ նրագակցութիւնը, որուն ձախ ձեռքի բամբային հատուածը ոտնակի (փետայ)

¹ Անձնական հարցազրոյց՝ Ժիրայր Շահիրիմանեանի հետ, Երեւանի մէջ, Յունիս 2022ին:

օգտագործումով կը շաղախէ ամբողջութիւնը, նոյնպէս թելադրուած է խըմբերգին բանաստեղծական կառոյցին բառերն ու արտայայտութիւնները՝ «Գարուն», «Անուշ», «Շողում», «Զեփիւռ», «Քնքուշ», «Ծաղկի հետ խօսում», «Ծիլ ու ծաղիկ», «Նազում», «Մարմանդ», «Սիրուն» բառային տրամադրութիւններէն:

«Ծիլի բոմ»ին մէջ (խօսք՝ Հայրապետ Հայրապետեանի) 4/4 չափով ըսկսող աշխուժ ու կատակային բնոյթով մեղեդին, որ ժիր ու բարձրաձայն մուտք ունի, կ'երկծայնուի եւ պատմողական միջին մասին մէջ սոփրանօն ու ալտը, մեղմանալով, զիրար կը հալածեն խմբերգի երկրորդ բաժնին մէջ: Հոն՝ 4/4 չափն ալ անակնկալօրէն կը վերածուի 3/4ի: Այս խմբերգի պարագային ալ թափանցիկ ու հեզ նուագակցութիւնը ունի յենակէտային նշանակութիւն երկրորդ բաժնին մէջ: Իսկ առաջին բաժնին մէջ կը կրէ կշռութաւոր ներդաշնակութեան (հարմոնիկ) նշանակութեան բնոյթ:

«Լուսադէմին»ը (խօսք՝ Աթաբէկ Խնկոյեանի) զուարթ տրամադրութիւն ստեղծող, արագաթոփչ կատակային երգ մըն է, ուր կրկներգի մեղեդին նուագակցական մուտքն է միաժամանակ: Թեթեւ ու թռչկոտուն՝ ինչպէս դարձեալ կը թելադրուի բանաստեղծութեան բառային համապատասխան զեղումներէն՝ «Անուշ հովեր են փչում», «Ոսկի հասկեր կը ծփան», «Մանր ուլունք շաղ տալով», «Բարակ առուն կարկաչուն», «Անուշ բուրմունք տարածում» եւն.: Կրկին միաձայն մեղեդիով սկսող խմբերգը հարց ու պատասխանի սկզբունքով կ'երկծայնուի: Իւրաքանչիւր նախադասութեան աւարտին պահուած ձայնի վրայ, միւս ձայնը կը շարունակէ մեղեդիի ընթացքը, ստեղծելով հաճելի խաղ՝ սոփրանոյի եւ ալտի ձայնամասերուն համար:

«Domine Deus» Շահրիմանեանի միակ խմբերգն է, որ առանց նուագակցութեան է, հիմք ընդունելով պատարագի դասական գրոյթը: Հոգեւոր պակուցմամբ յօրինուած եռաձայն խմբերգը իր խորունկ խորհրդաւորութեամբ, ներդաշնակ զարգացմամբ, կը սկսի ներքեւի բամբ ու թաւ ձայներէն եւ հետըզհետէ կը բարձրանայ վերեւի զիլ ձայները: Մեղեդիին ընկերակցող միւս ձայներու պարզած բազմաձայնութեան եռահնչիւնները ամբողջ խմբերգին մէջ գրեթէ չեն կրկնուիր: Այս առումով, այս խմբերգը, իր տեսակով, բովանդակութեամբ, կառոյցով, խորութեամբ ու կատարողական բարդութեամբ կ'առանձնանայ հայ մանկապատանեկան խմբերգային գրականութեան մէջ:

«Վոկալիզ» խմբերգը հայ իրականութեան խմբերգային առաջին առանց խօսքի ստեղծագործութիւններէն մէկն է: Այս առումով ան նորարարութիւն կը համարուի եւ հետեաբար ունի նաեւ փորձարարական նշանակութիւն: Խմբերգը ամբողջութեամբ դուրս կու գայ թոնայնական համակարգէ ու լադային յենքի վրայ կառուցուած է: Երկու տարբեր երաժշտական անկախ գիծեր, որոնք երբեք չեն կրկնուիր, զուգահեռ կ'ընթանան դաշնամուրային նոյնքան անկախ նուագակցութեամբ: Տեղ մը միայն, դաշնամուրը կը կրկնէ

մեղեդային երկրորդ գիծը: Դաշնամուրի նուագակցութեան մէջ գերակայ ներկայութիւն է ոտնակը:

«Ժամացոյց»ը (խօսք՝ Յակոբ Աղաբաբի) Շահրիմանեանի զուարթուն խմբերգերէն մէկն է, ուր *ակորդային* նուագակցութեան հետ, իրարահալած մեղեդիները կը կազմեն բազմաձայն գեղեցիկ պատկեր մը: Մանկապատանեկան 4րդ խմբերգն է այս, ուր ժամացոյցային «թիկ-թակ»երու հարց ու պատասխանի ոճը կ'երեւայ: Դաշնամուրային նուագակցութեան *աքոր-տային* ընթացքը կը ձեւաւորուի իբրեւ առանձին թեմա, երբ երգչախմբային մասը կը կատարէ բացականչական *հարմոնիք* «թիկ-թակ»եր:

Տեղացող ձիւնի փաթիլները նկարագրող նուագակցութիւնը հիմքն է «Ձմեռն եկաւ» (խօսք՝ Մկրտիչ Կորիւնի) խմբագի նկարագրին, որ ձմեռնային հեքիաթային գեղեցկութիւն մը կը պարզէ իր երկու մեղեդիներու համահունչ ու հաւասարաթէք երկձայնութեամբ: Այսինքն, երկրորդ ծայնը սոսկ ընկերակցութիւն մը չէ, որ կը բխի ներդաշնակութեան պատեհ ծայնանիշերէն, այլ ունի ինքնուրոյն մեղեդային գիծ եւ նշանակութիւն: Այստեղ խմբերգի երկու ծայներուն մէջ չկան մէկը միւսին վրայ առաւելութիւն թելադրող կամ ընդգծող մասեր:

«Փիսօն» (խօսք՝ Յովհաննէս Թումանեանի) ճազային բնոյթի կատակային խմբերգ մը կը պարզէ ունկնդրին համար: Բանաստեղծական խօսքի գողտրիկ երաժշտաւորումի վառ օրինակ մըն է ան, որ իր բնոյթով ու նկարագրով առաւելաբար նպատակայարմար է փոքրերու կազմի համար: Նոյն մեկնակէտէն թելադրուած՝ երկձայնութիւնը հիմնուած է *տերցիայի* (tierce) կառոյցին վրայ:

«Տատիկն ու թոռնիկը» (խօսք՝ Սուրէն Մուրատեանի) ճազային է: Հարուստ է կշռութային փոփոխականութեամբ: Ասիկա յատկանիշ մըն է, որ առաւել հետաքրքրական կը դարձնէ անոր կատարումը: Իրայատուկ է խմբերգին միտք բանին. փոխանակ տատիկը խորհուրդ տայ թոռնիկին՝ թոռնիկն է խորհուրդ տուողը: Այս խմբերգն ալ կատարման պահու բեմականացման հնարաւորութիւն ունի:

«Արցախ» խմբերգը յորինուած է արցախեան 44օրեայ պատերազմին նահատակուած Վաչագան Մանուկեանի բանաստեղծ իօր՝ Խաչիկ Մանուկեանի խօսքերով: Որդեկորոյս բանաստեղծին տուայտանքը արտայայտող թախիժ մը կայ միաձայն սկսող մեղեդիին մէջ, սակայն, բանաստեղծութեան բովանդակութեան լատենսական ու մխիթարական իմաստային զարգացման հետ, մեղեդին կը բազմաձայնուի եւ կը դառնայ լուսաւոր ու խրոխտ՝ իր կրկներգի բաժնով: Բանաստեղծին - հետեւաբար նաեւ երաժշտահանին - ապրումները անձնաւորուած չեն սոսկ Վաչագանի կերպարին ու նահատակութեան փաստին վրայ, այլեւ, առանց անձնաւորելու բանաստեղծին որդւոյն կերպարը, խմբերգին ներգործութիւնը կը տարածուի բոլոր նահատակ տղոց եւ առհասարակ, արցախեան ժամանակակից

տխուր վիճակին վրայ: Խաղաղաշունչ տրամադրության առաջնորդող բառամեղեդիական կերտուածք ունի այս խմբերգը:

Այս բոլորին վրայ եթէ աւելցնենք Ռազմիկ Դաւոյեանի խօսքերով «Ձըմռան փաթիլ, գարնան ծաղիկ» քնարական խմբերգը, որ ականաւոր խմբավար Յարութիւն Թովիկեանի (1951-2020) կատարմամբ ծայնագրուած է համանուն ֆիլմին համար, ինչպէս նաեւ թոչկոտուն ներածական նուագակցութեամբ բանաստեղծ Հայրապետ Հայրապետեանի կատակերգը, ապա ամբողջապէս երեւելի կը դառնայ Շահրիմանեանի ցարդ ունեցած հարուստ վաստակը հայ մանկապատանեկան խմբերգագրութեան մէջ:

«Այն խոր հաւատքը, որ ինչպէս երաժշտական բոլոր սեռերուն մէջ, այնպէս ալ մանկական երաժշտութեան պարագային, միշտ նոր, թարմ երգացանկ է պէտք մարտցել դեռահաս նոր սերունդին, որպէսզի պահպանուի արուեստի շարունակականութիւնն ու կենսունակութիւնը, միշտ ու ոգեւորիչ ուժն է մանկապատանեկան խմբերգերու իր արարումներուն»²:

Ժիրայր Շահրիմանեանի մանկապատանեկան խմբերգագրութեան լեզուն պարզ է ու իր բնութեամբ՝ լաղային, երբեմն, աւելի լայն ընդգրկումով, դասական մեծալար-փոքրալար (մաժոր-մինորային) մտածողութեան սահմաններուն մէջ կը կատարէ հետաքրքրական անցումներ: Պարզ, գեղեցիկ ու մատչելի մեղեդիներով հարուստ խմբերգեր են անոնք, որոնք միաժամանակ կրնան երգուիլ դպրոցական թէ արհեստավարժ մանկապատանեկան երգչախումբերու կողմէ:

ՄԱՄԻԿՈՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

«Ճշմարիտ մտաւորականը, արուեստագէտը, մշակութային գործիչը միշտ պէտք է լինի ժողովրդի կողքին, ժողովրդի համար պէտք է լինել մի քիչ նման՝ միմեանց հասկանալու, բայց մի քիչ տարբեր՝ միմեանց ընկալելու եւ գնահատելու համար: Այս գաղափարախօսութեամբ ներշնչուելով՝ ցանկութիւնս էր ունենալ փոքր եւ համեստ ներդրում այս մաքրամաքուր աշխարհում, որը կոչուած է մանկապատանեկան խմբերգային հեքիաթ, որն

² Անձնական հարցազրոյց՝ Ժիրայր Շահրիմանեանի հետ, Երեւանի մէջ, Յունիս 2022ին:

էլ կարծում եմ ազդում է մատաղ սերնդի աշխարհընկալման եւ գեղագիտական դաստիարակութեան վրայ»³:

Այս մեկնակէտով է, որ խմբավար Մամիկոն Անդրէասեան ցարդ ստեղծագործած է գողտրիկ խմբերգերու շարք մը: Շարքը արդէն իսկ հրատարակութեան արժանացած է՝ *Խմբերգեր Եւրի Սահակեանի խօսքերով* (2013) եւ *Իմ հեքիաթ, մանկապատանեկան երգեր եւ խմբերգեր* (2019):

Անդրէասեան ծնած է 26 Նոյեմբեր 1984ին: Երաժշտական նախնական կրթութիւնը ստացած է Անուշաւան Տէր Ղետնդեանի անուան երաժշտական դպրոցին մէջ իբրեւ դաշնակահար: Այնուհետեւ ուսումը շարունակած է Առնօ Բաբաջանեանի անուան պետական երաժշտամանկավարժական ուսումնարանի խմբավարութեան բաժանմունքին մէջ: 2011ին աւարտած Երեւանի Կոմիտասի անուան Պետական Բարձրագոյն Երաժշտանոցը իբրեւ խմբավար:

Այժմ կը դասաւանդէ Երեւանի շարք մը երաժշտական դպրոցներու մէջ, դասախօս է Առնօ Բաբաջանեան անուան պետական երաժշտամանկավարժական ուսումնարանին ու տնօրէնն է Ստեփան Զրբաշեան երաժշտական դպրոցին: Հայաստանի մէջ թէ այլուր մասնակցած է տարբեր միջազգային մրցոյթներու՝ արժանանալով առաջին կարգի մրցանակներու, ոսկէ մետալի, պետական պատուոգիրներու եւ շնորհակալագիրներու:

Հրապարակած է ծայնասկաւառակ մը եւ կատարած շարք մը ծայնագրութիւններ, որոնք տեղ են գտած են Հայաստանի հանրային ծայնասփիւռի եւ Պոստոնի հայկական մշակոյթի թանգարանի «Ոսկէ ֆոնտ»երուն մէջ:

Անդրէասեան ուսանողական տարիներէն իսկ կատարած է բազմաթիւ երգչախմբային մշակումներ եւ փոխադրումներ: Ապա՝ իբրեւ խմբավար, իր աւարտական քննութեան համար հնչեցուցած է քառաձայն խառն երգչախումբի համար Առնօ Բաբաջանեանի «Վոկալիզ-արիա»ի իր կատարած փոխադրումը: Այսպիսով, ան լրջօրէն ու հետեւողական կերպով մուտք գործած է խմբերգային ստեղծագործական աշխարհ: Ապա ան ղեկավարած է Հայաստանի քանի մը մանկապատանեկան երգչախումբեր, ըլլալով խմբավարութեան դասախօս ու մանկավարժ, կենդանի կապ ունենալով մանկապատանեկան աշխարհին ու յատկապէս մանկապատանեկան երգչախումբերու հետ, մղում ունեցած է նաեւ անձնապէս խմբերագագրել:

Մամիկոն Անդրէասեան, մանկական քանի մը մեներգերու կողքին, հեղինակած է 13 խմբերգեր («Թակ-թակ», «Ջազը մեր սրտում», «Նկարիչ արելը», «Ճանճիկը», «Առուակի երգը», «Իմ հեքիաթ», «Ճնճղուկն ու ես», «Փղի լոգանքը», «Շատակեր Շարան», «Օ, հայրենի խրոխտ լեռներ», «Մի հալք եկաւ հեռուներից», «Առուակի երգը», «Հայրենիքից սիրուն երկիր»):

³ Անձնական հարցազրոյց՝ Մամիկոն Անդրէասեանի հետ, Երեւանի մէջ, Յունիս 2022ին:

Իր հեղինակած *a capella* խմբերգերու շարքին կը պատկանի «Շատակեր Շարան» (խօսք՝ Եուրի Սահակեանի) քառաձայն խմբերգը: Շուտասելուկային բնոյթի բանաստեղծութեան՝ նոյնաոճ երաժշտական ու ասերգային գեղեցիկ շարադրանք մըն է «Շատակեր Շարան»ի առաջին մասը, ուր սովորանօներու ոչ շատ արագ, բայց շարժուն բնութագիրը կ'ընդգծուի ալթօներու պահուող ձայնանիշերուն (pedal) շնորհիւ: Խմբերգի սկզբնական չափի փոփոխութեան հետ խմբերգը հետզհետէ կը սկսի ունենալ դանդաղեցուններ, ուր չորս ձայները արծազանգային կերպով կ'ընդգծեն խմբերգի հերոսին՝ Շարայի անունը, մինչ խմբերգի կշռոյթը ամբողջութեամբ դանդաղելով, բառերուն հետ, հեղինակին կողմէ հմուտ կիրառումով, հետզհետէ կը վերագտնեն իրենց սկզբնական կշռոյթը՝ բանաստեղծութեան իմաստը առաւել պատկերաւոր, ընդգծելի ու զգայական դարձնելու նպատակով:

«Մի հաւք եկաւ հեռուներից» (խօսք՝ Եուրի Սահակեանի) եռաձայն *a capella* խմբերգին համար Անդրէասեան շատ ուշագրաւ ու դիպուկ կշռութային պատկեր ստեղծած է. երեք յաջորդական քառորդական (chroche) եւ մէկ երկու քառորդական (blanche) անընդհատ յաջորդեցնելով իրար, կը պարզէ թռչնակի թելի ալեքախումներն ու յաջորդող պահու մը անթեւաշարժ թռիչքը: Երկրորդ սովորանոյի եւ ալթի դերակատարութիւնը այստեղ սոսկ ներդաշնակութեան կազմութեան ծառայեցուած է: Հաւքի թռիչքի դանդաղ սահանքը պատկերող մեղեդին ու անոր նուագակից ձայնային կառոյցը ունին չափաւոր ընթացք, որ նոյնպէս շահեկան է խմբերգի բանաստեղծութեան իմաստին ու նշանակութեան բացայայտման տեսակէտէն եւ լաւագոյնս կը նկարագրէ թռչնակի թռիչքին հեզասահ ու նուրբ ընթացքը:

Նոյն կազմի համար գրուած Եուրի Սահակեանի «Առուակի երգը» խումբերգը նոյնպէս զուլալ ակունքէ բխող մեղեդի ու ներդաշնակում ունի, նոյն սկզբունքով ու երաժշտամտածողութեամբ ստեղծուած: *A capella* այս խումբերգին մէջ եւս, որ կը կրէ չափի փոփոխութիւն՝ իր մեղեդային ու կշռութաւոր ընդգրկմամբ, բնորոշ կերպով օգտագործուած է ռիթմի եւ կշռոյթի հնչիւններու կարճիկ հնչողութեան համադրութիւնը, առաւել պատկերաւոր դարձնելով առուակի հոսքի շարժունակութիւնն ու ընդհանուր պատկերաւոր նկարագիրը:

Անդրէասեանի տասնեակ մը երգերը յօրինուած են դաշնամուրի նուագակցութեամբ: Անդրադառնանք հայրենասիրական բնոյթի երկու խմբերգերու.-

Ա) «Օ, հայրենի խրոխտ լեռներ» (խօսք՝ Եուրի Սահակեանի): Այս մէկը հայրենասիրական բնոյթի քայլերգային խմբերգ է, որուն ոգետորիչ մեղեդիին կ'ընդելուզուի առոյգ ու կշռութաւոր նուագակցութիւն, որ ամբողջ երգի ընթացքին հոմոֆոն-հարմոնիք կերպով կ'ընթանայ խմբերգի եռաձայն երգչական մասի համակշիռ ընթացքին, ի բացառութիւն հեղինակի գրեթէ բոլոր այլ ստեղծագործութիւններուն, գլխաւոր մեղեդային գիծը պահելով իր մէջ: Պահուած ձայնանիշերու վրայ նուագակցութեան *triolet*ները յաւելեալ

լարուածութիւն ու ձգողականութիւն կը հաղորդեն խմբերգին: Նոյն *թրիոլէ-թային* նուագակցութիւնը, վերածուելով մեծալար (Major) տոնայնութեան, յաղթական ու լաւատեսական երանգ կը հաղորդէ խմբերգին:

Բ) Անդրէասեանի հայրենասիրական բնոյթի երկրորդ խմբերգն է՝ «Հայրենիքից սիրուն երկիր»ը (խօսք՝ Եւրի Սահակեանի): Ուշագրաւ է, որ Անդրէասեան իր հայրենասիրական խմբերգերը ստեղծելու համար չէ դիմած ամբոխավարական բանաստեղծութեանց, այլ օգտագործած է բարձրարուեստ ու նուրբ ապրումներ արտայատող բանաստեղծութիւններ: Տուեալ խմբերգը օժտուած է իւրօրինակ ձեւականոյցով: Ռուպերթ Պետրոսեան, զոյգ դաշնակահարներու՝ չորս ձեռքի նուագակցութեամբ յօրինած է երկու խմբերգեր, («Սօս շատախօս», «Ինքնահաւանը») նուագակցութեան մէջ բերելով նորարարութիւն: Իսկ Անդրէասեան դաշնամուրի նուագակցութեան մէջ նորարար է, տրուած ըլլալով, որ հայ մանկապատանեկան խմբերգագրութեան մէջ միակն է, որ օգտագործած է զոյգ դաշնամուր: Ծաւալուն այս խմբերգի նուագակցութեան համար օգտագործուած է նուագարանի ամբողջ ծայնածաւալը: Բուն մայր մեղեդին, շարունակաբար զոյգ դաշնամուրներուն փոխանցուելով կը հնչէ երկու դաշնամուրներու նուագակցութիւններուն մէջ: Եռաձայն խմբերգի ձայնային բաժնի ձայնատարութիւնը նաեւ ըստեղծագործուած է այնպէս, որ մինչ եռաձայն ընթացքը նախադասութեան աւարտին կանգ կ'առնէ պահուած ձայնի վրայ, ալթօները կը շարունակեն իրենց բաժինը մեկնակէտ դառնալով նոր նախադասութեան մը սկիզբին: Երկու դաշնամուրներու ներգրաւումը իբրեւ նուագակցութիւն, իր կազմութեամբ՝ *աքորդային*, մեղեդային, ռիթմիկ պատկերայնութեամբ հարստացնող դերակատարութիւն ունի: Կ'արժէ նշել, որ նուագակցութիւնը ինքն իր մէջ հարուստ ու բազմերանգ ըլլալով ու երգի մեղեդային մասը ներառած ըլլալով, նոյնիսկ կարելի է նուագել իբրեւ առանձին դաշնամուրային ստեղծագործութիւն:

«Փղի լոգանքը» խմբերգը (խօսք՝ Եւրի Սահակեանի) կատակային աշխուժ ստեղծագործութիւն մըն է, յատկապէս մանկական սկսնակ երգչախումբի կատարման յարմար: Առաջին իսկ պահէն աշխուժ եւ ուրախ տրամադրութիւն կը ստեղծէ երգի մայր մեղեդին ներառող դաշնամուրային նըրագակցութիւնը, որ այնուհետեւ կը շարունակէ հնչել իբրեւ երեք քառեակներ իրարու կամրջող մաս:

A capella «Առուակի երգը» (խօսք՝ Եւրի Սահակեանի) խմբերգը ունի նաեւ դաշնամուրային նուագակցութեան տարբերակ, որ բոլորովին այլ հնչողութիւն ունի ու այլ տպաւորութիւն կը թողու ունկնդրին վրայ: Մինչ եռաձայն a capella տարբերակը նուրբ ու քնքուշ խմբերգ մըն է, նոյն մեղեդին, վարպետօրէն վերածուելով վալսի, Արեգ Լուսինեանի, Ռուպերթ Պետրոսեանի եւ Գեղունի Չօջեանի հանրայայտ մանկապատանեկան վալս-խմբերգերուն հետ, ժանրի լաւագոյն նմուշներէն կը համարուի իր մեղեդիով ու դաշնամուրային պատշաճ նուագակցութեան նուագագրումով: Խմբերգի

առաւելաբար *տերցիային* ձայնատարութիւնը կը նպաստէ նուրբ ու խիտ հնչականութեան, լաւագոյնս արտայայտելով «սարալանջով հոսող, խոխոն, անուշ կանչով, սառնորակ պուճուր ջուր»ի տրամադրութիւնը:

Կատակային, աշխուժ եւ ուրախ տրամադրութիւն պարզեւող այլ խմբերգ մըն է «Ճանճիկը» (խօսք՝ Եօրի Սահակեանի), որ կը նկարագրէ խոհանոցին մէջ տուայտող ու ապա ճողոպրող ճանճի մը պատումը: Ստեղծագործական ուշագրաւ մտայղացմամբ կատարուած է ոչ միայն խմբերգի պատմողական մեղեդին, այլեւ, նուագակցութիւնը: Նախանուագի արփեջային մուտքը կը նկարագրէ ճանճիկին թռիչքը, որ զարգանալով կը հասնի *դիստոնանս աքորդի*, որ կարծէք կը խորհրդանշէ անոր լուսամուտէն ահասարսափ դուրս գալու պահը: Կատակային «տագնապ»ի տպաւորութիւն կը ըստեղծեն նաեւ յաջորդական մուտքերով իրար վրայ կուտակուող երգչախմբային ձայները, որոնց կազմած պահուող *աքորդներուն* զուգահեռ, դաշնամուրային նուագակցութիւնը շարժունակ կը դառնայ *ֆորշլակներու* (grace note) առատ կիրառումով՝ հարստացնելով ձայնային կերպարայնութիւնը: Խմբերգին նոր երանգ կը հաղորդէ տոնայնութեան զարգացումը, սակայն անոր մեղեդին ու նուագակցութիւնը ըստ էութեան կազմուած է նոյն հնչիւնադասութենէն:

Պատմողական-նկարագրական բնոյթի խմբերգ է «Նկարիչ արեւը», (խօսք՝ Արմէն Մարտիրոսեանի), որ ութերորդականներու հեզասահ ընթացքով մը կը մեկնէ ոտանաւորը՝ պարզ ու թափանցիկ նուագագրութեամբ: Խմբերգի միատարր մեղեդին կը վերածուի բացականչական մեղեդիի: Կրկներգին՝ երկձայն մեղեդին կը քառաձայնուի, ուր, մինչ սփրանսները կը վերագտնեն իրենց ութերորդական ռիթմի պատկերը, ալթները *աքորդային* դերակատարութեամբ քառորդականներու կը վերածուին, որոնք շաղախուելով դաշնամուրային արփեջիոյատիպ նուագակցութեան, կը ստեղծեն խմբերգի երգային սահուն ու կատակային մատչելի ոճը:

Հայ մանկապատանեկան խմբերգագրութեան մէջ քանի մը ճազային ոճի խմբերգեր կան, որոնց մէջ ցայտուն ներկայացուցիչ է Անդրէասեանի «Ջազը մեր սրտում» խմբերգը: Երեք մենակատարներու, քառաձայն երգչախումբի եւ դաշնամուրային նուագակցութեան համար յօրինուած այս խմբերգին համար իբրեւ բառային կառոյց օգտագործուած են վանկարկումներ, որոնք կը փոխուին ըստ երաժշտութեան բնոյթին: Ճազային արուեստը, չունենալով հայկական ազգային երաժշտական նկարագիր, այս խմբերգը կարծէք թէ չէ օժտած հայերէն բանաստեղծութեամբ: Խըմբերգը հարուստ ու բազմերանգ է ե՛ւ դաշնամուրային նուագակցութեամբ, ե՛ւ հնչիւնադասութեամբ, ե՛ւ կշռութային փոփոխութիւններով (Moderato, rubato, allegro, ապա կրկին՝ moderato, rubato):

«Իմ հեքիաթ»ը եւ «Թակ-թակ»ը երկու հանդարտ, քնարային ու երգային խմբերգեր են - որոնցմէ առաջինը, որ կը կրէ նաեւ հեղինակին երկրորդ ժողովածուին խորագիրը - քառաձայն է եւ իր բովանդակութեամբ՝ հեղինա-

կին համար մեկնակետային է: Լաւատեսութիւն ու բարութիւն սփռող Մամիկոն Անդրէասեանի մանկապատանեկան երգերն ու խմբերգերը, այս խմբերգին պատկերած մթնոլորտով ու յոյզերով, «սրտի գաղտնիք» բացայայտող պատգամ մըն են ուղղուած աշխարհին: Իսկ «Թակ-թակ» երկձայն խմբերգի ութերորդականներով ընթացող մեղեդին, իր կրկներգի բաժնի ձայնատարութեան մէջ կը վերածուի սոփրանոյի ու ալթոյի գեղեցիկ փոխասացութեան՝ ութերորդականներուն ուղեկցուող պահուող ձայնանիշերու ընկերակցութեամբ: Խմբերգը կ'աւարտի գեղեցիկ ու լայն երկձայն վոկալիզով:

Մամիկոն Անդրէասեան վերստեղծողն է խորհրդային առաջին շրջանի «խմբավար-երաժշտահան» երեւոյթին եւ, իբրեւ արհեստավարժ խմբավար, հմտօրէն ու գերազանցապէս կը տիրապետէ մանկապատանեկան երգչախումբերու հնչողութեան ու անոր նոթագրման կերպերուն: Անոր խմբերգերէն շատերը կրնան երգուիլ գրեթէ բոլոր մանկապատանեկան երգչախումբերու կողմէ, մինչ քանի մը հատը վերապահուած են առաւել յաւակնոտ ու արհեստավարժ երգչախումբերու:

Մինչ Հայաստանն ու Սփիւռքը շարունակաբար կ'օժտուին նորանուն երգչախումբերով, սակաւ են այն երիտասարդ երաժշտահանները, որոնք յատուկ մղումով ու գիտակցութեամբ կը նուիրուին նաեւ ստեղծագործական այս ասպարէզին: Ժիրայր Շահրիմանեան եւ Մամիկոն Անդրէասեան այն երաժշտահաններն են, որոնք յատուկ կարեւորութիւն կ'ընծայեն հայ մանկապատանեկան արդի խմբերգային երաժշտութեան ստեղծման ու տարածման անյետաձգելի առաքելութեան:

JIRAYR SHAHRIMANIAN AND MAMIGON ANTREASSIAN: TWO YOUNG ARMENIAN
COMPOSERS OF CHILDREN'S CHOIR SONGS
(SUMMARY)

ZAKAR KESHISHIAN
kamilazakar@yahoo.com

Over seven hundred Armenian songs have been composed during the last 140 years for Armenian children's choirs, the first being composed in 1885. These have been composed by more than 150 professional composers.

Notwithstanding the dynamic life prevailing in the sphere of Armenian children's choirs and in contrast to its legacy, the number of professional composers in this field is currently relatively small.

The article highlights two young Armenian composers, Jirayr Shahrinian and Mamigon Antreasian, who have composed a significant number of children's choir songs. The author examines these songs and highlights their innovative aspects and musical value.

